

زن در اندیشه امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری (مدضله العالی)

هدیه نواصر*^۱

چکیده:

امروزه بحث مهم محافل اجتماعی دنیا بررسی اندیشه حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری در مورد زن و نقش آن در اجتماع می باشد. بی تردید ایشان الگوی نوین نظام اجتماعی اسلام بودند و بحث توسعه جایگاه زنان را برای جمهوری اسلامی در اندیشه و عمل ترسیم کرده اند. بها دادن امام به رشد و کمال زن به این دلیل بود که زنان را وسیله رشد و تعالی جوامع و ملت‌ها می دانست و یقین داشت که اگر نقش مهم و خطیر انسان سازی زنان در جامعه ای به ابتذال و انحطاط سوق داده شود، آن جامعه و افرادش به نابودی و گمراهی کشیده می شود.

در این مقاله تلاش شده جایگاه زن در اسلام و ظایف زنان، حجاب، حضور زنان در اجتماعات، و نقش مادری و فرزندآوری مورد بررسی قرار گیرد. مسأله ای که در این پژوهش در جهت پاسخگویی به آن هستیم، این است که چرا امام و مقام معظم رهبری تلاش می کردند شخصیت و هویت زن مسلمان را بنمایاند و حضور زنان در صحنه های فرهنگی و اجتماعی که مناسب شئون آنان است امری ضروری است آنان بدون حضور در میدان های اجتماعی نمی توانند نقش اصلی و سازنده ای در ارتقاء معنویات جامعه ایفا نمایند. از آنجایی که هر مقاله دارای روش خاصی است روشی که در پدید آمدن این اثر به کار رفته روش کتابخانه ای و اسنادی است.

کلیدواژه:

اندیشه امام، مقام معظم رهبری، اجتماع، زنان

¹ طلبه سال پنجم، سطح دو، حوزه علمیه فاطمیه (س) کت عبدالله، اهواز، شماره تماس: ۰۹۹۰۷۳۹۴۹۶۴.

مقدمه:

مسئله زن یکی از مسئله های مهم در روزگار کنونی است. تردیدی نیست که مسأله جایگاه و نقش زنان در ابعاد مختلف جامعه، رابطه تنگاتنگی با جریانات فردی و اجتماعی تمام ملتها در طول تاریخ دارد. چون خداوند زن را در کنار مرد آفرید و در سایه هردو زندگی سرسامان می یابد. لذا نیل به مراتب عالیة انسانی و تربیت نسلی سرافراز، وحدت و یگانگی هردو را می طلبند.

در اندیشه امام و مقام معظم رهبری نیز زن دارای جایگاه والایی است و ایشان زنان را در کسب فضیلت ها و صفات نیکو هم مرتبه با مردان می دانند. امام خمینی و همچنین رهبری در مورد زن و اهمیت نقش او دیدگاه های جامعی بر اساس جهان بینی مکتب اسلام دارند.

ایشان از معدود کسانی بودند که به این جهان بینی دست یافته و معتقد بودند بانوان در اسلام، عالی رتبه هستند.

اینکه ما پیرامون اندیشه امام و مقام معظم رهبری در ارتباط با جایگاه زنان تحقیق میکنم به این خاطر است که شناخت این اندیشه و ارائه آن برای ارتقاء جامعه اسلامی و نیل به اهداف عالی آن امری ضروری می باشد.

در طول این پژوهش تلاش می شود با اشاره به سخنان و فرمایشات آن دو بزرگوار به این سوال پاسخ داده شود که چرا آن ها تلاش می کردند شخصیت و هویت زن مسلمان را بنمایاند و زنان را از مقام و مرتبه خودشان آگاه سازند.

توجه ویژه اسلام به جایگاه زنان:

حضرت امام خمینی رحمه الله بادرک عمیق این نکته که بخش بزرگی از مظلومیت زن دور ماندن او از هویت انسانی خویش ناشی از پنهان ماندن حقیقت آموزه‌های دین درباره‌ی زنان است، در هر حال حضرت امام رحمه الله بار دیگر منادی نجات و رهایی زن ازستم‌هایی شد که به ناحق براو روانی داشتند و ایشان به حق توانست کرامت و شخصیت ازدست رفته زن رابه وی بازگرداند و بدین ترتیب نگرش عمیق انسانی اسلام نسبت به زن را به چشم و گوش جهانیان برساند. در این بخش، فرازهایی از سخنان ایشان را در این باره از نظر می گذرانیم.

حضرت امام، با اشراف عمیق و همه سویه ای که بر شریعت مقدسه از یک سو و مناسبات اجتماعی تربیتی جامعه دارند، یکی از محوری ترین آموزه‌های خویش را در باب مسائل زنان و جایگاه خانوادگی و اجتماعی آنها می دانند.^۲ جالب است که در اشاره به اهمیت این جایگاه، آن را با مقام تربیتی قرآن قرینه سازی می کنند، هم قرآن را انسان ساز می شمارد و هم بانوان را: «قرآن کریم انسان ساز است و زنان نیز انسان ساز، اگر زنان شجاع و انسان ساز آرمانها گرفته شوند، ملتها به شکست و انحطاط کشیده می شوندند»^۳

«اسلام نظر خاص به شما بانوان دارد، اسلام دروقتی که ظهورکرد در جزیره العرب، بانوان حیثیت خودشان را پیش مردان ازدست داده بودند. اسلام آنها را سربلند و سرافراز کرد. اسلام آنها را با مردان مساوی کرد. عنایتی که اسلام به بانوان دارد، بیشتر از عنایتی است که بر مردان دارد... مقام زن والا است عالی رتبه هستند بانوان در اسلام بلند پایه هستند.»^۴

«زن مظهر تحقق آمال بشر است... از دامن زن، مرد به معراج می رود.»^۵

در سخن کوتاه اما پر بار و آسمانی حضرت صادق (ع) آمده است: «اکثر الخیر فی النساء: بیشترین خیر و خوبی در وجود بانوان است.»^۶

^۲ همان

^۳ همان، ص ۳۱

^۴ صحیفه امام، ج ۱۱، ص ۲۵۳

^۵ زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی ره، ص ۴۸

^۶ همان

جلوه آیی از این کلام آسمانی درسرخنان امام این گونه آمده است: «زن مربی جامعه است. از دامن زن انسان ها پیدا میشوند. مرحله اول مردوزن صحیح، ازدامن زن است. مربی انسانها زن است سعادت وشقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن باتربیت صحیح خودش، انسان درست می کند وبا تربیت صحیح خودش کشور را آباد می کند. مبداء همه سعادتها از دامن بلند می شود، زن مبداء همه سعادتها باید باشد.»^۷

وظایف زنان:

زن مسلمان باید در راه فرزاندگی و علم تلاش کند، در راه خودسازی معنوی و اخلاقی تلاش کند، در میدان جهاد ومبارزه ازهرنوع جهاد ومبارزه ای پیشقدم باشد، نسبت به زخارف دنیا وتجملات کم ارزش، بی اعتنا باشد، عفت وعصمت وطهارتش در حدی باشد که چشم ونظر هرزه ی بیگانه رابه خودی خود دفع کند، درمحیط خانه دل آرام شوهر و فرزندانش باشد، مایه ی آرامش زندگی و آسایش محیط خانواده باشد، در دامن پر مهر و پر عطوفت وبا سخنان پر نکته ومهرآمیزش فرزندان سالمی را از لحاظ روحی واعصاب، در دامن او پرورش پیدا کنند و مردان و زنان وشخصیت های جامعه رابه وجود آورد. مادر ازهر سازنده آیی سازنده تر وبا ارزشتر است. بزرگترین دانشمندان، ممکن است مثلاً یک ابزار بسیار پیچیده ی الکترونیکی رابه وجود آورند، موشکهای قاره پیما بسازند، وسایل تسخیر فضا را اختراع کنند، اما هیچ یک از اینها اهمیت آن را ندارد که کسی یک انسان والا به وجود آورد. واو، مادر است. این، آن الگوی زن اسلامی است.^۸

زن مسلمان، درعائلهوظایفی دارد و آن، همان رکنیت اساسی خانواده وتربیت فرزندان و هدایت وتقویت روحی وشوهر است. در دوران مبارزات ضد رژیم طاغوت در ایران، خیلی هادر میدان مبارزه بودند، ولی زنهای نگذاشتند که آنها مبارزه را ادامه دهند، به خاطر اینکه طاقت نداشتند سختی های مبارزه را تحمل کنند، گذشت هم نداشتند، که خیلی ها هم به عکس، شوهران خود را به ایستادگی ور راه مبارزه تشویق می کردند آنها را کمک می کردند و برای آنها تقویت

^۷ مرتضوی، امام خمینی و الگوهای دین شناختی در مسائل زنان، ص ۳۰

^۸ تحقیق و تدوین جمعی محققان دفتر فرهنگی فخر الائمه، رهیافتی به منظومه فکری حضرت امام خمینی ورهبر انقلاب، ص ۱۸۷

و پشتیبانی روحی می آفریدند در سال ۵۶ و ۵۷ آن روزی که خیابان هاوکوچه هاواز اجتماعات مردم پر شده بود، زنان در بسیج و فرستادن شوهران و فرزندان خودشان به میدان های مبارزه و تظاهرات نقش حیاتی داشتند.^۹

خانم های محترم، خودتان را تهذیب کنید و کودکانتان را تهذیب کنید، کودکان خودتان را اسلامی بار بیاورید که در اسلام همه چیز هست. خودتان در پناه اسلام وله اخلاق اسلامی متخلق بشوید که همه چیز در اسلام هست. آقایان محترم، خانم های محترم، ندای اسلام را لبیک بگویید، اسلام برای تأمین علف نیامده، اسلام برای تأمین معنویات آمده است، همه اش فریاد از مادیات نباشد، برخلاف مسلک اسلام معنویات است. معنویات اگر تحقق پیدا کرد، مادیات معنوی می شوند چیه دنبالش است. اسلام مادیات رابه تبع معنویات قبول دارد، مادیات رامستقلا قبول ندارد. اساس، معنویات است یک کشور بامعنویاتش کشور است.^{۱۰}

مهم این است که شما زنان مسلمان، بخصوص زنان جوان، دختر دانشجو، خانمهای که به فعالیت علمی و اجتماعی سیاسی اشتغال دارید، این روش اسلامی راباجدیت واهتمام کامل دنبال کنید. تربیت اسلامی و انقلابی زن مسلمان، مایه ی افتخار و مباهات جمهوری اسلامی است مایه زنان خودمان افتخار می کنیم خانم که در دانشگاه هماراتب عالییه را در راه تحصیل علم بدست آورده آمد وقتی در جامعه نمود پیدا می کنند جمهوری اسلامی سربلند می شود افتخار می کند. این افتخاری است برای احکام نورانی اسلام که در این دوران، اینگونه مشغول سازندگی است و در جهانی که از همه طرف امواج تبلیغات غلط انحرافی در جریان است، زن مسلمان، با این شجاعت و استقلال رأی، خودش رامی تواند نشان دهد. اینها از برکات اسلام است.^{۱۱}

نقش زن در خانواده و تربیت انسان ها:

از دیدگاه امام خمینی، خانواده اولین و مهمترین جایگاه تربیتی بشرو محل بروز و ظهور عواطف انسانی پرکن عمده جامعه است. اگر زن در جامعه بتواند به علم و معرفت و کمالات معنوی

^۹ همان

^{۱۰} همان، ص ۱۸۸

^{۱۱} همان، ص ۱۸۹

ظلم های رژیم پهلوی به بانوان ایران:

موجب تشکر است که خواهران، بانوان محترم در این مجلس آورند تا من بعض چیزهایی که برخواهران ما، در دوره های سابق گذشت و آنچه که نقش زنها بود در طول تاریخ صدوچند ساله ایران، عرض کنم. در رژیم طاغوتی پهلوی آن ظلمی که به بانوان محترم ایران شد، به مردها آن ظلم نشد. بانوانی که مقید بودند به اینکه برطبق اسلام عمل کنند و موافق آنچه که اسلام امر کرده است ذی خودشان را قرار بدهند، در آن رژیم در زمان رضاشاه به وضعی و در زمان محمدرضا به وضع دیگر زمان رضاشاه، که من یادم است خوب است که شماها یادتان نیست، آنچه بر بانوان گذشت قابل توصیف نیست. آن ظلمی که برای قشر از ملت در آن دوران گذشت نمی شود بیان کرد. آن فشاری که بر اینها وارد شد و آن مصیبت ها که اینها تحمل کردند در زمان آن شاه فاسد نمی شود گفت چه اندازه بود. در زمان محمدرضا شاه آن عصر و آن وضع تبدیل شد به یک وضع دیگری که عمق جنایت زیادتر بوده از زمان او. او با قلداری و فشار و زدن و گرفتن و چادر پاره کردن و دست به گیس زن ها گرفتن و کشاندن و اینها گذراند، و این اساساً بر خلاف عفت زنها قیام کرد یعنی بر خلاف همه چیزهای ایران، یکیش هم زنهای ایران بودند که اینها بایک وضع خاصی و بایک توطئه خاصی اینها رامی خواستند که به فساد بکشند و عفت را از جامعه ما بردارند و بحمدالله بانوان ایران مقاومت کردند بنابراین، اسلام که در ایران زنده شد، آن خدمتی را که به بانوان کرده است و خواهد کرد ارزشش به اندازه ای است که نمی توانیم ما توصیف کنیم. اگر نبود این انقلاب نبود این تغییر و تحولی که در ایران واقع شده بود، بعد از چند سال دیگر اثری از اخلاق در ایران نبود.²⁹

²⁹ بیانات امام خمینی، موضوع نقش بانوان در جامعه، ۱۳۶۳/۱/۱۹

جایگاه زن در بیانات مقام معظم رهبری:

زن ایرانی و در ایران اسلامی باید پوشش این باشد که هویت زن ایرانی را آنچنان زنده کند که چشم دنیا رابه خود جلب کند. هویت اسلامی این است که زن در عین این که هویت زنانه خود را حفظ می کند که طبیعت و فطرت است، و برای هر جنسی خصوصیات آن جنس ارزش است، آن احساسات رقیق را، آن عواطف جوشان را، آن مهر و محبت را، آن رقت را، آن صفا و درخشندگی را برای خود حفظ می کند، در این حال هم در میدان ارزش های معنوی فعالیت می کند و هم در میدان های اجتماعی و سیاسی، و ایستادگی و صبر و حضور سیاسی مدرک و هوش سیاسی، شناخت توطئه های دشمن، شناخت روش های دشمن در این زمینه خانم باید روز به روز پیشرفت کند و زمینه ایجاد عدل و انصاف و آرامش و سکونت در داخل خانواده در این هم باید پیشرفت کند.^{۳۰}

شما باید به وظایف شخصی خودتان در محیط کار، محیط زندگی با همسر با فرزندان، با همسایه با دوستان عمل کنید، پیوند های معمولیه اجتماعی برقرار کنید به صورت سالم، در این حال باید در میدان سیاست در صحنه انقلاب در کارهایی که نظام اجتماعی از شما می طلبد در انتخابات در میدان جنگ، در عرضه کردن خواست انقلابی ملی خود در سطح کشور و جهان حضور داشته باشید^{۳۱}

زن باید در این صراط حرکت کند، عظمت و جلال و علوه مقام و مقدار برای زنان در این راه است راهی که در آن تقوا هست، عفاف هست، دانش هست، نطق هست، ایستادگی در میدان های گوناگون محتاج ایستادگی هست، تربیت فرزند هست، زندگی خانوادگی هست، همه زینت ها و فضیلت های معنوی در آن هست در این جهت زنان حرکت کنند.^{۳۲}

زن اسلامی زنی است که راه را درست می رود هدف را درست تشخیص می دهد در این راه حاضر به فداکاری است و چنین زنی عظمت می آفریند، همچنان که زنان ایران عظمت می آفرینند.^{۳۳}

³⁰ بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار با جمعی از بانوان به مناسبت میلاد حضرت زهرا، ۱۳۷۹/۶/۳۰

³¹ بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۹/۲۲

³² بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با جمعی مداحان، یالروز ولادت حضرت زهرا (س)، ۱۳۹۱/۲/۲۳

³³ بیانات... دیدار با جمعی پرستاران، ۱۳۷۰/۸/۲۲

نتیجه‌گیری:

در این مقاله دیدگاه‌های امام خمینی و مقام معظم رهبری در قالب چند بخش شامل: جایگاه زن در اسلام، وظایف آن از قبیل مادری و تربیت انسان‌ها، حجاب، ظلم و ستم به زنان در زمان پهلوی، لزوم حضور زنان در سیاست و جایگاه زن در بیانات مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفت.

از مجموع این مباحث برمی‌آید که زنان همچون مردان در همه صحنه‌های گوناگون اجتماعی، می‌توانند نقش فعال داشته باشند. حضرت امام و مقام معظم رهبری، در مورد جایگاه علمی و فرهنگی، زنان رانیز همانند مردان موظف می‌دانند که در جبهه‌های علمی و فرهنگی مشغول باشند. ایشان همواره خواهان حضور جدی بانوان در عرصه‌های علمی و فرهنگی بودند و زنان را تشویق به فراگیری علوم مختلف می‌نمودند.

امام، زن را نه مظهر فریب و بازیچگی که مبدأ خیرات و سعادت می‌دانست می‌خواست از وجود زن در ارتقا و تعالی جامعه استفاده کند، او را موجودی بس با کرامت و عظیم می‌دید که سعادت و شقاوت جامعه را تا حد زیادی به دست او می‌دانست.

از نظر امام، زن می‌تواند در سیاست، تحصیل، انتخابات، مشاغل مناسب شرکت کند، اما در عین حال نباید عفت خود را از یاد ببرد.

در پاسخ به این پرسش که در مقدمه مطرح شد باید گفت امام و مقام معظم رهبری معتقد بودند، اگر زنان جامعه در حفظ حقوق و آگاهی و صیانت از حریم حجاب و عفاف خود بکوشند از درون جامعه مردانی پاک پدید می‌آیند. بها دادن آن دو بزرگوار به رشد و کمال زن به این دلیل بود که زنان را وسیله رشد و تعالی جوامع و ملت‌ها می‌دانستند. اگر زنان شجاع و انسان ساز از ملت‌ها گرفته شوند ملت‌ها به شکست و انحطاط کشیده می‌شوند از نظر ایشان حضور زنان در تمام عرصه‌ها الزامی است آنان بدون حضور در میادین اجتماعی نمی‌توانند نقش اصلی و سازنده‌ای در ارتقاء معنویات جامعه ایفا نمایند.

فهرست مطالب:

- ۱_ محمد مکتبی، سعید هدایتی، زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی، قم، مرکز پژوهش های صدا و سیما، ۱۳۸۷
- ۲_ مرتضوی ضیا، امام خمینی و الگوهای دین شناختی در مسائل زنان، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۷۸
- ۳_ بانک جامع خاطرات امام خمینی، مرکز تحقیقات رایانه قائمیه، اصفهان، ۱۳۹۰
- ۴_ تحقیق و تدوین جمعی محققان دفتر فرهنگی فخر الائمه، کتاب رهیافتی به منظومه فکری حضرت امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری، قم، انتشارات مرکز بین المللی ترجمه و نشر. المصطفی، ۱۳۹۱
- ۵_ روح الله، خمینی، صحیفه امام جلد ۱، تهران موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ پنجم، ۱۳۶۸
- ۶_ صحیفه امام، جلد ۹، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸
- ۷_ صحیفه امام، جلد ۱۴، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸
- ۸_ صحیفه امام، جلد ۱۸، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸
- ۹_ صحیفه امام، جلد ۱۹، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸
- ۱۰_ بیانات امام خمینی، موضوع الگوی زن مسلمان، عرصه فعالیت بانوان به مناسبت روز میلاد دخت پیامبر، حضار خواهران جامعه الزهراء، قم، صبح ۱۳۶۳/۱۲/۲۲
- ۱۱_ سخنرانی امام خمینی، موضوع نقش بانوان در جامعه، تهران، در حضور بانوان اعضای مکتب های اسلامی قم، مسجد نارمک، صبح ۱۹ فروردین ۱۳۶۳
- ۱۲_ بیانات رهبری، در دیدار با جمعی بانوان به مناسبت میلاد حضرت زهرا س، ۱۳۷۹/۶/۳۰
- ۱۳_ بیانات رهبری، در دیدار جمعی مداحان کشور، سالروز ولادت دخت پیامبر، ۱۳۹۱/۲/۲۳
- ۱۴_ بیانات رهبری، دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۶۸/۹/۲۲
- ۱۵_ بیانات رهبری، دیدار با جمعی از پرستاران، ۱۳۷۰/۸/۲۲

